
JŪRŲ VANDENŲ APSAUGA: JŪRŲ VANDENŲ SAMPRATA IR TARPTAUTINIS REGULIAVIMAS

Violeta Vasiliauskienė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos
Teisės katedra
V. Putvinskio 70, LT-44211 Kaunas, Lithuania
Telephone (+370 37) 303655
E.paštas: v.vasiliauskiene@mruni.eu*

Justė Kriščiūnaitė

*Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato
Vilniaus miesto pirmasis policijos komisariatas
P.Vileišio g. 20C, LT-10302, Vilnius, Lithuania
Telephone (+370 6) 3076808
E. paštas: juste.krisciumaite@policija.lt*

DOI: 10.13165/PSPO-20-24-36

Anotacija. Tobulėjant šiuolaikiniam jūrų teisiniam reglamentavimui ir didėjant susirūpinimui dėl jūrų vandenų būklės, buvo sukurta daugybė teisinių režimų, kuriuose sprendžiamos jūrų aplinkos problemos, įskaitant taršą, biologinės įvairovės nykimą, nykstančių rūšių apsaugą ir jūros žinduolius. Straipsnyje analizuojama jūrų vandenų apibrėžimas hidrografiniuose ir teisiniuose dokumentuose, toliau tiriamas ekonominis jūrų vandenų aspektas, atskleidžiama darnaus jūrų vandenų naudojimo samprata. Antroje straipsnio dalyje atskleidžiamas tarptautinio teisinio reguliavimo turinys ir ribos. Jūrų vandenų sampratą teisine prasme nustato UNCLOS, kuri yra prilyginama vandenų konstitucijai. Tarptautinės konvencijos sudaro teisinio reguliavimo pagrindą, saugant jūrų aplinką, nustatydamos valstybių jurisdikcijos ribas.

Pagrindinės sąvokos: Jūrų apibrėžimas; jūrų vandenų apsauga; tarptautinė aplinkosaugos teisė

ĮVADAS

Procesai, susiję su žmogaus veiklos poveikiu jūrų vandenims, kelia tiek žmogaus, tiek visuomenės, tiek ir valstybių, tame tarpe ir Europos, susirūpinimą, nes grėsmės jūrų vandenims daro tiesioginį poveikį žmogaus gyvenimo kokybei. Kartu galima pastebėti, kad kinta ir šios problemos suvokimas ir nuo lokaliai suvokiamos problemos, jūros vandenų apsauga tampa regionine ir net globalia valstybių vyriausybių dienotvarkės dalimi, formuojasi nauja mąstymo paradigma. Teisinis reglamentavimas yra jūrų vandenų apsaugos pagrindas ir būtina sąlyga, siekiant apsaugoti šį žemės išteklių.

Tobulėjant šiuolaikiniam jūrų teisiniam reglamentavimui ir didėjant susirūpinimui dėl jūrų vandenų būklės, buvo sukurta daugybė teisinių režimų, kuriuose sprendžiamos jūrų

aplinkos problemas, įskaitant taršą, biologinės įvairovės nykimą, nykstančių rūšių apsaugą ir jūros žinduolius. Tarptautinė jūrų teisė suteikia pagrindą nuolatinei pažangai. Tačiau akcentuojama, kad jūrų išsaugojimo ateitis vis dėlto priklauso nuo valstybių sugebėjimo ir noro bendradarbiauti siekiant šių bendrų tikslų. Tai priklauso taip pat ir nuo atskirų valstybių sugebėjimo nustatyti ir įgyvendinti nacionalinius jūrų apsaugos įstatymus.¹

Konstatuotina, kad jūrų vandenų apsaugą ir jos pobūdį apibrėžia ir ženkliai įtaką daro dvi dedamosios dalys: aplinkosaugos veiksnys ir valstybių ekonominiai interesai. Balansas tarp šių dviejų dažnai priešingų kryptių yra jūrų vandenų apsaugos Europoje ir pasaulyje uždavinys, kuris nėra pasiekiamas lengvai ir be interesų derinimo. Todėl svarbu apibrėžti jūrų vandenų sampratą ir pagrindinius teisės aktus, reglamenuojančius jūrų vandenų apsaugą.

Straipsnio tikslas – atskleisti esminius jūrų vandenų sampratos bruožus ir apibrėžti jiems taikomo teisinio reguliavimo ribas.

Analizei naudojami lingvistinis, lyginamasis, sisteminis bei loginis-analitinis metodai. Lingvistinis metodas naudotas, siekiant paaiškinti galiojančių teisinių dokumentų – tarptautinių sutarčių, regioninių ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių jūrų vandenų apsaugą, normas. Šis metodas naudotas taip pat paaiškinant atskiras darbe naudojamas sąvokas. Lyginamuoju metodu naudotasi siekiant palyginti atskirų teisinių dokumentų nuostatas, taip pat atskirų jūrų vandenų apsaugos teisinį reglamentavimą.

JŪRŲ VANDENŲ SAMPRATA

Kalbant apie sąvokų „vandenynas“ ir „jūra“ turinį, reiktų pabrėžti, kad pagal tarptautinės hidrografijos organizacijos apibrėžimą, pasaulyje išskiriami trys vandenynai: Atlanto vandenynas, Ramusis ir Indijos vandenynai.² *Atlanto vandenynas* tęsiasi nuo Antarktidos į šiaurę ir apima visą Arkties jūrą, Europos Viduržemio jūrą ir Amerikos Viduržemio jūrą, labiau žinomą kaip Karibų jūra. *Ramusis vandenynas* tęsiasi į šiaurę nuo Antarktidos iki Beringo sąsiaurio. Riba tarp Ramiojo vandenyno ir Indijos vandenynų eina linija nuo Malajų pusiasalio per Sumatrą, Java, Timorą, Australiją prie Londono kyšulio ir Tasmaniją. Nuo Tasmanijos iki Antarktidos yra Tasmanijos 147°E pietryčių kyšulio dienovidinis. *Indijos vandenynas* driekiasi

¹SCHIFFMAN, H. S. *International Law and Institutions. International Law and the Protection of the Marine Environment*. Encyclopedia of Life Support Systems. UNESCO, 2009. P.2

² STEWART, R. H. *Introduction to Physical Oceanography*. Department of Oceanography, Texas A & M University. 1997–2000. P. 22-23

nuo Antarktidos iki Azijos žemyno, įskaitant Raudonąją jūrą ir Persijos įlanką. Kai kurie autoriai apibūdina Antarktidad supantį vandenyną pavadinimu *Pietinis vandenynas*.³

Kalbant apie jūros apibrėžimą, reiktų pažymėti, jog jūros, kurios yra pasaulinio vandenyno dalis, yra apibrėžiamos dažniausiai pagal geografinę padėtį žemynų atžvilgiu. Viduržemyninės jūros (angl. *Mediterranean Seas*) daugiausia supa sausuma. Pagal šį apibrėžimą Arkties ar Karibų jūros yra viduržemyninės jūros: Arkties viduržemyninė jūra ir Karibų viduržemyninė jūra.⁴ Europos ir Afrikos apsupta jūra yra vadinama tiesiog Viduržemio jūra. Pagal šį skirstymą tokia yra ir Baltijos jūra. Tai baseinai, įsiterpę į vieną kurį nors žemyną. Šių jūrų pagrindinis bruožas – ribotas ryšys su atvirąja jūra. Tarp būdingų šio tipo jūrų hidrologijos bruožų pažymėtina: savita vandens masių stratifikacija, priklausanti nuo gėlo vandens ir apskritai vandens balanso; autonomiškų apykaitinių sistemų susiformavimas; komplikotas potvynių ir atoslūgių bangos prasiskverbimas į šių jūrų akvatorijas ir kt.⁵ Kitas jūrų tipas – pakraštinės jūros (angl. *Marginal Seas*) yra tik įdubos pakrantėje. Pavyzdžiui, Arabijos jūra ir Pietų Kinijos jūra yra kraštinės jūros. Jų dubuo, vandens masės bei jų dinamika nedaug skiriasi nuo vandenyno. Nuo vandenyno jas riboja tik dugno iškilumai ir negausios salos. Nemažai atvirų jūrų yra Ramiajame vandenyne. Atlanto vandenyne tipiškų atvirų jūrų beveik nėra. Dauguma atvirų jūrų pasižymi dideliais gyliais.⁶

Kartu pažymėtina, kad skirtumas tarp jūros ir vandenyno yra dialektinis, kai jūra (angl. *sea*) yra terminas britų anglų kalba, o vandenynas (angl. *ocean*) yra terminas Šiaurės Amerikos anglų kalba. Remiantis Kembridžo žodynu⁷, jie abu reiškia druskos vandens masę, kuri apima didžiąją dalį žemės paviršiaus, tik vandenynas apibrėžiamas kaip daug didesnė vandens masė.⁸ Manytina, kad pagal šias prielaidas, jūros yra vandenyno dalis. Darbe atskirais atvejais kalbama apie vandenyną, kaip virš jūrų esančią ir ją apimančią didesnę struktūrą.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ GRYBAUSKIENĖ, V. *Baltijos jūra. Pakrančių apsauga*. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008. p.19-20.

⁶ Ibid., p.18-19

⁷ CAMBRIDGE DICTIONARY. *sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.] prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sea>.

⁸ Tačiau žodynas lietuvių kalba nepateikia subordinacinio elemento tarp šių sąvokų ir nurodo, kad „jūra“ suprantama, kaip didelis sūraus vandens plotas, susisiekiantis su vandenynu. ZODYNAS.LT *Kas yra jūra?*

Terminų žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.] prieiga per internetą:

<https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/J/jura>. Vandenynas apibrėžiamas, kaip vandens plotas tarp žemynų.

ZODYNAS.LT *Kas yra vandenynas?* Terminų žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.] prieiga per internetą: <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/vandenynas>.

Kalbant apie ES teisinį reguliavimą, pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, reglamentuojantis jūrų vandenų apsaugą yra 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (toliau – Jūrų direktyva)⁹. ES priimta direktyva nustatoma bendra sistema ir tikslai, kuriais siekiama apsaugoti bei išsaugoti jūrų aplinką ir neleisti blogėti jos būklei dėl žalingos žmogaus veiklos. Šioje direktyvoje taip pat nurodomi būtini strateginiai žingsniai, kuriuos ES valstybės narės turėjo įgyvendinti, kad iki 2020 m. ES būtų pasiekta gera jūrų aplinkos būklė.¹⁰ Jūrų direktyvos preambulės 11 punkte sakoma, kad “kiekviena valstybė narė turėtų vystyti jai priklausančių jūros vandenų jūrų strategiją, kurioje, atsižvelgiama į bendrą atitinkamo jūrų regiono perspektyvą, nors ji ir skirta saviems vandenims. Jūrų strategijomis turėtų būti pasiekta, kad būtų vykdomos priemonių programos, skirtos gerai ekologiškai būklei pasiekti”¹¹ Tokiu būdu pabrėžtina atskirų šalių jūrų strategijos reikšmė, vykdančią bendrąją Europos jūrų strategiją.

Šioje direktyvoje nurodoma, jog „jūrų vandenys – tai: a) vandenys, jūros dugnas ir po juo esantis gruntas, jūros pusėje nuo pagrindinės linijos, nuo kurios matuojamas teritorinių vandenų plotis, besitęsiantys iki toliausios ribos tos teritorijos, kuri priklauso valstybių narių jurisdikcijai ir (arba) kurioje ji vykdo jurisdikciją pagal UNCLOS, išskyrus vandenį, esančius greta Sutarties II priede išvardytų šalių ir teritorijų, bei Prancūzijos užjūrio departamentų ir kolektyvinių darinių; ir b) pakrančių vandenys, kaip apibrėžiama Direktyvoje 2000/60/EB, jų dugnas ir po juo esantis gruntas, įtraukiami tik tiek, kiek tai yra susiję su konkrečiais jūrų aplinkos apsaugos elementais, kuriems nėra taikoma minėtoji direktyva arba kiti Bendrijos teisės aktai.“¹²

Iš esmės jūros tipas nulemia ir jos vandenų apsaugos teisinį reguliavimą ir jo tikslus. Atitinkamos jūros vandenų apsauga per specifines priemones, kurių reikalinga imtis, siekia išsaugoti konkrečią jūrą. Uždaros jūros teršiamos labiau nei atviros pakrančių jūros. Jų galimybės išsivalyti yra ribojamos daugelio specifinių aspektų, tarp kurių – uždarumas ir kaip taisyklė – intensyvi ūkinė veikla jūroje ir jos priekrantėje. Tačiau atvirose jūrose vandenų

⁹ EUROPOS PARLAMENTAS IR TARYBA. 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2017 L 125, p. 27).

¹⁰ *Jūrų aplinkos strategija*. [interaktyvus][žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:I28164>

¹¹ Jūrų strategijos pagrindų direktyva, op. cit. 9.

¹² Ibid., 3 straipsnis.

apsaugos iššūkiai yra susiję su ekosistemų apsauga, ūkinės veiklos (žuvininkystės) ribojimu, klimato atšilimu ir kitais panašiais aspektais.

Viduržemio jūros, Baltijos jūros, Juodosios jūros ir šiaurės rytų Atlanto vandenyno vandenys, taip pat Azorų, Madeiros ir Kanarų salas supantys vandenys priklauso Europos Sąjungos valstybių narių jurisdikcijoje esantiems jūrų vandenims, į kuriuos jos turi suverenias teises¹³. Europos tikslas yra tvarus jūrų bei vandenynų naudojimas, sėkminga ir tausai žvejyba, klestinti mėlynoji ekonomika, Europa taip pat turi rodyti iniciatyvą tarptautinio vandenynų valdymo srityje ir atlikti svarbų vaidmenį ne tik Jungtinių Tautų diskusijose, visų pirma 2020 m. Lisabonoje įvyksiančioje JT konferencijoje dėl vandenynų, tačiau ir kituose regioniniuose bei tarptautiniuose forumuose. Siekiama sukurti naują darnios mėlynosios ekonomikos viziją, apimančią įvairiausias sritis – žinias apie jūras ir jų mokslinius tyrimus, jūrinių teritorijų planavimą, jūrų atsinaujinančiąją energiją, mėlynąsias investicijas ir regioninį bendradarbiavimą jūrų srityje.–vienas pagrindinių uždavinių.¹⁴

JŪRŲ VANDENŲ SAMPRATA EKONOMINIU ASPEKTU

Jūrų ir pakrančių ekosistemų vertės nustatymas yra svarbi supratimo apie jūrų ekosistemų reikšmę žmonių gerovei dalis. Jūros vandenys, kaip ekosistemos dalis, turi visų pirma ekonominę vertę. Ją galima įvertinti kaip ekonominį vienetą, o tai yra pirma sąlyga ir teisinei apsaugai. Konkreti ekonominė vertybė kaip taisyklė yra ginama teisės nuo įvairių pažeidimų. Galime teigti, kad ekonominė jūrų vandenų vertė sudaro teisinės jūrų vandenų apsaugos pagrindą.

Jūrų vandenų teisinės apsaugos reglamentavime taip pat visada užprogramuota priešprieša tarp ekonominės vertės ir aplinkos apsaugos polių, lemianti ir tuos rezultatus, kuriuose jūrų vandenų apsaugos teisinis reglamentavimas pasiekia praktiškai. Klausimas tik vienas - kurioje pusėje yra visuomenė, o taip pat ir valstybės? Šiuo požiūriu kalbant apie Europą, iš viso 75 % Europos išorės prekybos ir 37 % ES vidaus prekybos sudaro jūrų prekyba. Didžioji dalis šios veiklos, nors ir ne visa, sutelkta prie Europos krantų.

¹³ Ibid.

¹⁴ VON DER LEYEN, Ursula. Europos Komisijos Pirmininkė. *Įgaliojimų raštas Virginijui Sinkevičiui, Komisijos nariui, atsakingam už aplinką, vandenynus ir žuvininkystę*. Briuselis, 2019 m. gruodžio 1 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/default/files/2019/12/12/mission-letter-virginijus-sinkevicius_en.pdf

Dar vienas vertybinis aspektas, bet taip pat susijęs su ekonomika – mėlynoji ekonomika (arba jūrų ekonomika, mėlynasis augimas (ES atveju)¹⁵). Nurodoma, kad nėra vieno tarptautiniu mastu priimto „jūrų ekonomikos“ ar „mėlynosios ekonomikos“ apibrėžimo, todėl šių terminų vartojimas skiriasi atskirose šalyse ar organizacijose.¹⁶ Atskirose šalyse pateikiami ir skirtingi šios ekonomikos sampratos apibrėžimai. Tai neprisideda prie vieningo supratimo ir atitinkamai teisinio reguliavimo. Skirtingus apibrėžimus pateikia 1 lentelė.

1 lentelė. Jūra grįstos ekonominės veiklos apibrėžimai atskirose šalyse.

Šalis	Apibrėžimas/Kriterijai
Jungtinės Amerikos Valstijos	Ekonominė veikla, kuri yra: a) pramonė, kurios apibrėžimas aiškiai susieja jos veiklą su jūra, arba b) kuri iš dalies susijusi su jūra ir yra prie kranto esančioje teritorijoje (pašto indekse).
Jungtinė Karalystė	Veikla, susijusi su darbu jūroje. Taip pat veikla, susijusi su prekių gamyba ar paslaugų teikimu, kurie tiesiogiai prisidės prie veiklos jūroje. ar jūroje.
Australija	Jūroje vykdoma veikla, kai pagrindinis indėlis yra jūrų išteklių, arba prieiga prie jūros yra reikšmingas veiklos faktorius.
Airija	Ekonominė veikla, kuriai tiesiogiai ar netiesiogiai naudojama jūra.
Kinija	Visų rūšių veiklų, susijusių su jūrų išteklių plėtra, naudojimu ir apsauga, visuma.
Kanada	Tos pramonės šakos, kurios įsikūrusios Kanados jūrų zonose ir pakrančių bendruomenėse, besiribojančiose su šiomis zonomis, arba jų pajamos yra priklausomos nuo veiklos šiose teritorijose.
Naujoji Zelandija	Ekonominė veikla, vykdoma jūros aplinkoje arba naudoja jūros aplinką, arba gamina tokiai veiklai reikalingas prekes ir paslaugas arba tiesiogiai prisideda prie nacionalinės ekonomikos.
Korėjos Respublika	Jūroje vykdoma ekonominė veikla, kuri taip pat apima ekonominę veiklą, pagal kurią prekės ir paslaugos įtraukiamos į jūros veiklą, o jūrų išteklių naudojami kaip pagrindinis indėlis.

Parengta autorių pagal UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity*. 2018. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 2 d.] prieiga per internetą https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf

¹⁵ EUROPOS KOMISIJA. Komunikatas *Mėlynasis augimas. Tvaraus jūrų ir jūrininkystės sektoriaus augimo galimybės* [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 2 d.] prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52012DC0494:EN:NOT>

¹⁶ UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity*. 2018. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 2 d.] prieiga per internetą https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, atskirose šalyse pateikiami skirtingi šios ekonomikos sampratos apibrėžimai. Tai neprideda prie vieningo supratimo ir atitinkamai teisinio reguliavimo, o kaip pasekmė - vieningos jūrų vandenų apsaugos. Europos Sąjungoje mėlynasis augimas suprantamas kaip ilgalaikė strategija, kuria siekiama remti tvarų visų jūrų ir jūrininkystės sektorių augimą. Strategiją sudaro trys dalys:

1. specialios integruotos jūrų politikos priemonės: a) žinios apie jūrą¹⁷– siekiama pasirūpinti geresnėmis galimybėmis gauti informacijos apie jūrą, b) jūrų erdvės planavimas¹⁸– norima užtikrinti veiksmingą ir tvarų veiklos jūroje valdymą, c) integruotas jūrų stebėjimas¹⁹– siekiama, kad valdžios institucijos susidarytų geresnį vaizdą, kas vyksta jūroje.

2. jūrų baseinų strategijos, skirtos užtikrinti, kad būtų imamasi tinkamiausių priemonių tvariam augimui skatinti, kuriomis būtų atsižvelgiama į vietos klimato, okeanografinius, ekonominius, kultūrinius ir socialinius veiksnius: a) Adrijos ir Jonijos jūrų²⁰, b) Arkties vandenyno²¹, c) Atlanto vandenyno²², d) Baltijos jūros²³, e) Juodosios jūros²⁴, f) Viduržemio jūros²⁵, g) Šiaurės jūros²⁶.

¹⁷ EUROPEAN COMMISSION. *Marine knowledge 2020*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/marine_knowledge_2020

¹⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Maritime spacial planning*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime_spatial_planning

¹⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Integrated maritime surveillance* [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/integrated_maritime_surveillance

²⁰ EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Adriatic Ionian sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/adriatic_ionian

²¹ EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Arctic Ocean*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/arctic_ocean

²² EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Atlantic Ocean*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/atlantic_ocean

²³ EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Baltic Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/baltic_sea

²⁴ EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Baltic Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/black_sea

²⁵ EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Mediterranean Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/mediterranean_sea

²⁶ EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: North Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/north_sea

3. tikslinis požiūris į konkrečią veiklą: a) akvakultūra (žuvininkystės interneto svetainė)²⁷, b) pakrančių turizmas²⁸, c) jūrų biotechnologijos²⁹, d) vandenyno energija³⁰, e) iškasenų gavyba jūros dugne³¹.

Tokiu būdu ekonominiai aspektai suponuoja ir aplinkosaugos galimybes vienoje ar kitoje atskirai nagrinėjamoje jūroje. Vėlgi, konstatuotinas ekonominių klausimų pirmumas prieš aplinkosauginius, tačiau įmanomai didesniu mastu kompensuojant ekonomikos (kad ir mėlynosios) potencialią daromą žalą jūrų vandenims.

Be skirtingos terminijos, šalys ir institucijos jūrų ekonominei veiklai taiko skirtingus sektorių klasifikatorius. Vandenynų ekonomikos sektorių skaičius svyruoja nuo šešių Jungtinėse Amerikos Valstijose iki aštuoniolikos Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje ir trisdešimt dviejų Japonijoje. Be to, kiekviename sektoriuje veikiančios pramonės šakos taip pat skiriasi priklausomai nuo šalies. Pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė netraktuoja jūros gėrybių perdirbimo kaip jūrų sektoriaus, tuo tarpu Prancūzija įtraukia elektros energijos gamybą šiluminės ir branduolinės energijos būdu, kurios jokia kita šalis nepriskiria jūriniams sektoriams.³²

Darytina išvada, kad tokia situacija taip pat neprideda prie vieningo vertybinio, o kartu ir teisinio reglamentavimo supratimo tiek pasaulyje, tiek konkrečiai Europoje ir kelia sunkumų tinkamai organizuojant ir reglamentuojant jūrų vandenų apsaugą Europoje.

Ūkinė veikla jūrose sparčiai plečiasi, visų pirma dėl pasaulio gyventojų pokyčių, ekonomikos augimo, prekybos ir kylančių pajamų lygio, klimato ir aplinkos bei technologijų.³³ Tai tik keletas problemų, su kuriomis susiduria jūros. Jūrų vandenų patiriamo poveikio laipsnis priklauso nuo daugelio vertybinių priežasčių, jų masto ir pobūdžio:

²⁷ EUROPEAN COMMISSION. *Aquaculture*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/aquaculture/index_lt.htm

²⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Coastal tourism*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/coastal_tourism

²⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Biotechnology*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/biotechnology>

³⁰ EUROPEAN COMMISSION. *Ocean energy*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/ocean_energy

³¹ EUROPEAN COMMISSION. *Seabed mining*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/seabed_mining

³² Op. cit. 16.

³³ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *The Ocean Economy in 2030*, OECD Publishing, Paris, 2016. <https://geoblueplanet.org/wp-content/uploads/2016/05/OECD-ocean-economy.pdf>

- Kai kurie sunkumai gali atsirasti tiesiogiai dėl atskirų piliečių veiksmų (pvz., šiukšlių išmetimas). Tokiu atveju piliečių informavimas apie ryšį su jūrų vandenų apsauga gali paskatinti pakeisti elgesį (pvz., sumažinti šiukšlinimą), ypač jei tai palaikoma teikiant vartotojams alternatyvius pasirinkimo variantus (pvz., vandens fontanai kaip alternatyva plastikiniams buteliams).
- Kai kurie iš jų nulemti komercinės veiklos, tačiau vis dar yra glaudus ryšys su piliečių pasirinkimais (pvz., kurią žuvį vartoti), nors reikia ir reguliavimo. Tokiu atveju piliečių informavimas gali pakeisti vartojimo įpročius, kurie savo ruožtu daro įtaką komercinių bendrovių sprendimams. Tačiau kai kuriais atvejais pokyčiai yra riboti, todėl dažnai reikia taikyti reguliavimą.
- Kai kuriuos atvejus piliečiams sunkiau paveikti savo veiksmams, taigi vienintelis būdas yra reguliavimas (pvz., balastinio vandens kontrolei). Vis dėlto piliečių sąmoningumas yra naudingas kuriant paramą reguliavimo intervencijai.³⁴

Tarp rekomendacijų siekiant plėtoti vertybėmis pagrįstą požiūrį į jūrų apsaugą Europoje, pateikiamos šios:

- Visos institucijos ir suinteresuotosios šalys (ES, valstybės narės, valstybinės ir privačios institucijos) turėtų aiškiai pripažinti vertybėmis grindžiamo požiūrio svarbą.
- Valstybės narės, valstybinės ir privačios institucijos ir ES institucijos turėtų nustatyti joms svarbius jūrų raštingumo poreikius ir nustatyti procesus, finansavimą ir kt., kad būtų gerinamas jūrų raštingumas.
- Valstybės narės turėtų nustatyti, kur yra galimybių įgyvendinti tikrą vertybėmis pagrįstą požiūrį įgyvendinant konkrečią politiką ir procesus.
- Valstybės narės turėtų įdiegti, tobulinti ir patobulinti vertybėmis grindžiamo požiūrio priemones, pagrįstas specifiniais tų šalių bendruomenių poreikiais ir aplinkybėmis.
- Europos Komisija turėtų sukurti naujus metodus ir priemones, kad būtų galima geriau suprasti ir suvokti ES piliečių vertybes.
- Europos Komisija turėtų išbandyti ilgesnį ir nuodugnesnį piliečių vertybių nustatymą ir naudojimą tam tikruose politikos vertinimo punktuose (*ex-ante* arba *ex-post*).

³⁴ FARMER, A. *Ocean protection: why citizens' values matter*. Institute for European Environmental Policy. Brussels, 2018. P. 4.

- ES lėšos turėtų būti skiriamos remti iniciatyvas valstybių narių lygmeniu, siekiant į vertybėmis grindžiamą požiūrį į sprendimų priėmimą, ypač remiant ES politikos įgyvendinimą.
- Europos Parlamentas (ir atskiri EP nariai) turėtų išnagrinėti, kaip geriau suprasti ir naudoti piliečių vertybes ir kaip jas atpažinti kalbant asmenims ir lobistų grupėms.³⁵

Konstatuotina, kad procesai, susiję su žmogaus veiklos poveikiu jūrų vandenims, kelia tiek žmogaus, tiek visuomenės, tiek ir valstybių, tame tarpe ir Europos, susirūpinimą, nes grėsmės jūrų vandenims daro tiesioginį poveikį žmogaus gyvenimo kokybei. Kartu galima pastebėti, kad kinta ir šios problemos suvokimas ir nuo lokaliai suvokiamos problemos, jūros vandenų apsauga tampa regionine ir net globalia valstybių vyriausybių dienotvarkės dalimi, formuojasi nauja mąstymo paradigma. Teisinis reglamentavimas yra jūrų vandenų apsaugos pagrindas ir būtina sąlyga, siekiant apsaugoti šį žemės išteklių.

Europos Sąjungoje pabrėžiama, kad taikant ekosistemomis grįstą žmogaus veiklos valdymo metodą, tuo pačiu sukuriama sąlyga tvariam jūrų prekių ir paslaugų naudojimui, pirmenybė turėtų būti teikiama tam, kad būtų siekiama geros Bendrijos jūrų aplinkos būklės arba ji būtų išlaikoma, tęsiama jos apsauga ir saugojimas bei užkertamas kelias tolesniam blogėjimui. Tam, kad būtų pasiekti tie tikslai, būtina turėti skaidrią ir darnią teisės aktų sistemą. Ši sistema turėtų padidinti skirtingų politikos krypčių nuoseklumą ir paskatinti aplinkosaugos klausimų integravimą į kitas politikos kryptis, pavyzdžiui, į bendrą žuvininkystės politiką, bendrą žemės ūkio politiką ir kitas atitinkamas Bendrijos politikos sritis. Teisės aktų sistema turėtų sudaryti visapusišką veiksnių pagrindą ir sąlygas, kad vykdomi veiksmai būtų suderinti, nuoseklūs ir tinkamai sujungti su veiksmais pagal kitus Bendrijos teisės aktus bei tarptautinius susitarimus.³⁶

Pagrindinės grėsmės jūrų vandenims yra klimato kaitos poveikis, tarša (įskaitant taršą pavojingomis medžiagomis, taip pat taršą iš sausumoje esančių šaltinių, šiukšles, mikrobiologinę taršą, avarijų metu išsiliejusią naftą, taršą dėl laivybos veiklos, naftos ir dujų paieškos jūroje, taršą dėl laivų išmontavimo ir akustinę taršą), komercinės žvejybos poveikis, nevietinės (egzotiškos) rūšys, paprastai patenkančios iš laivų išpilant balastinį vandenį, praturtinimas maistinėmis medžiagomis (eutrofikacija) ir dėl to padidėjęs dumblių žydėjimas,

---

³⁵ Ibid. P. 17

³⁶ Jūrų strategijos pagrindų direktyva, op. cit. 9.

neteisėtas radionuklidų išmetimas. Šios grėsmės lemia ir atitinkamo teisinio reglamentavimo poreikį.

Šiaurės rytų Atlanto vandenynas, Viduržemio jūra ir Juodoji jūra yra trys iš septynių pasaulio jūrų regionų, kuriuose žuvų ištekliams labiausiai reikia atsigauti. Manoma, kad Baltijos regiono ekologija tiesiog „sulūžo“ ir yra įtraukta į nuolatinę eutrofikaciją. Tai lemia spaudimas, atsirandantis dėl veiklos jūroje, tokios kaip naftos ir dujų žvalgyimas, dugno gilinimas ir smėlio bei žvyro gavyba, laivyba, komercinė žvejyba ir turizmas. Tačiau sausumos veikla (žemės ūkis ir pramonė apskritai) sudaro 80% jūros vandenų taršos.³⁷ Taigi ekonominis vandenų naudojimas tiesiogiai siejasi su jų aplinkos išsaugojimu ir sukelia daugiausiai aplinkosauginių jūrų vandenų problemų.

Todėl šiomis problemomis susirūpinusi ne tik Europa, bet ir kiti pasaulio regionai. Afrika parengė integruotą jūrų strategiją iki 2050 m. (angl. *2050 AFRICA'S INTEGRATED MARITIME STRATEGY*).³⁸ Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) pretenduoja į didžiausią pasaulyje 11,5 mln. km² išimtinę ekonominę zoną (IEZ). JAV IEZ yra 25% didesnė nei JAV sausumos masyvas - 9,2 milijono km², o JAV pakrantės linija tęsiasi 19 924 km. JAV pakrančių zona sukuria pusę bendrojo JAV vidaus produkto ir sudaro daugiau nei 50% visų JAV gyventojų. JAV vandenynai tiesiogiai daro įtaką jūrų transportui, žuvininkystei ir akvakultūrai, energijos gamybai, rekreacijai, biotechnologijoms ir kitoms sritims. JAV nėra pasirašiusios ar prisijungusios prie Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (UNCLOS), tačiau reikalauja, kad jos jūrų zonos atitiktų UNCLOS.³⁹ Kai kurios aplinkosaugos rekomendacijos šioje srityje buvo įgyvendintos gana greitai.⁴⁰ Tačiau JAV išlieka didžiausia UNCLOS neratifikavusia valstybe. Pagrindinė to priežastis yra konvencijos XI dalis, kurioje kalbama apie tarptautiniuose vandenyse esančių gamtinių išteklių naudojimą. Nepaisant JAV prezidentų pritarimo konvencijai ir skatinimų ją ratifikuoti, ji nesulaukia ratifikavimui būtino 3/4 senatorių pritarimo

³⁷ EUROPEAN COMMISSION. *EU Marine Strategy. The story behind the strategy*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2006. P. 9

³⁸ „2050 m. Afrikos integruota jūrų strategija“ sudaro visa apimantys, suderinti ir nuoseklūs ilgalaikiai daugiasluoksniai veiksmų planai, kuriais bus pasiekti Afrikos Sąjungos tikslai padidinti jūrų gyvybingumą klestinčioje Afrikoje. 2050 m. strategijos vizija yra skatinti didesnę turto kūrimą iš Afrikos vandenynų ir jūrų, saugiu ir ekologiniu požiūriu tvariu būdu plėtojant tvarią klestinčią mėlynąją ekonomiką. AFRICAN UNION. *2050 Africa's Integrated Maritime Strategy. (2050 AIM STRATEGY)*. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 3 d.] prieiga per internetą https://cggrps.com/wp-content/uploads/2050-AIM-Strategy_EN.pdf

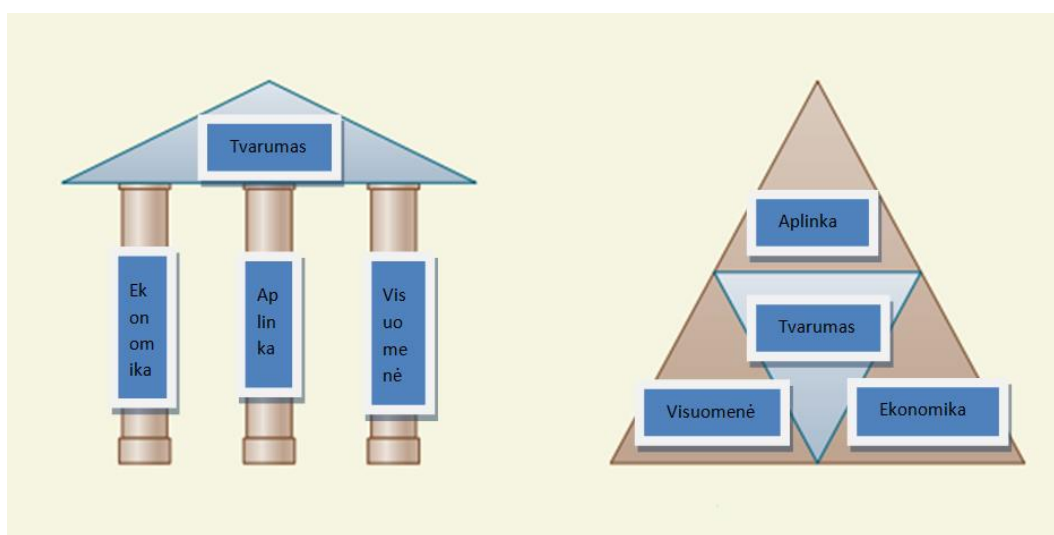
³⁹ CICIN-SAIN, B., EHLER, Ch. N., KUSKA, G. F. United States of America Ocean Policy. *The Ocean Policy Summit*. 2005 Lisbon, Portugal. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/237537528_UNITED_STATES_OF_AMERICA_OCEAN_POLICY

⁴⁰ Ibid.

Senate. Nepritariantys senatoriai mano, kad konvencija pažeis JAV suverenitetą ir nėra suderinama su šalies ekonominiais interesais. Konstatuotina, kad didelę dalį JAV rūpesčio jūromis sudaro išimtinai ekonominiai interesai.

Pažymėtina, kad svarbi sąvoka jūrų vandenų apsaugos atveju yra tvarumas, kaip vertybinis aspektas. Jau minėjome, kad pagrindinis EK tikslas yra „tvarus jūrų bei vandenynų naudojimas.“⁴¹ Moksle pastebima, kad šis terminas viešose diskusijose vartojamas taip dažnai, kad savotiškai jau yra paveiktas infliacijos.⁴² N. Gelpke ir M. Visbeck pateikia įžvalgą, kad kalbant apie aplinkos bei ekonomikos ir visuomenės santykį, tvarumo požiūriu, klasikiniame trijų ramsčių modelyje - aplinka, ekonomika ir visuomenė - yra pavaizduotos kaip trys vienodo pobūdžio faktoriai (ramsčiai), palaikantys tvarumą.⁴³ Santykinis modelis atvaizduojamas kaip trikampio formos sistema, kurioje tvarumas sudaro centrinę modelio dalį.

Šiuos tvarumo modelius vaizduoja 1 paveikslas.

1 pav. Klasikinis ir santykinis „trijų ramsčių“ modeliai. Parengta autorių pagal Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. *World ocean review. Living with the oceans.* 2015, 4. p. 17

Apibendrinant, jūrų vandenų kaip teisinės vertybės supratimas yra sąlygojamas visų pirma požiūrio į jūrų vandenį (ekonominis ar aplinkosauginis), o taip pat ir pačios ekonominės veiklos skirtingo supratimo, kas savo ruožtu daro įtaką ir skirtingai apsaugos apimčiai bei atitinkamai ir teisiniam reglamentavimui. Taip pat konstatuotina, kad pagrindinės grėsmės jūrų

⁴¹ Op. cit. 14.

⁴² GELPKE N., VISBECK, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. *World ocean review. Living with the oceans.* 2015, 4. p. 10

⁴³ Ibid., p. 17

vandenims yra klimato kaitos poveikis, tarša (įskaitant taršą pavojingomis medžiagomis, taip pat taršą iš sausumoje esančių šaltinių, šiukšles, mikrobiologinę taršą, avarijų metu išsiliejusią naftą, taršą dėl laivybos veiklos, naftos ir dujų paieškos jūroje, taršą dėl laivų išmontavimo ir akustinę taršą), komercinės žvejybos poveikis, nevietinės (egzotiškos) rūšys, paprastai patenkančios iš laivų išpilant balastinį vandenį, praturtinimas maistinėmis medžiagomis (eutrofikacija) ir dėl to padidėjęs dumblių žydėjimas, neteisėtas radionuklidų išmetimas.

JŪRŲ VANDENŲ NAUDOJIMO IR APSAUGOS REGULIAVIMAS TARPTAUTINIŲ LYGMENIU

Dar XVII a pradžioje Hugo Grotius suformulavo pagrindinį teisinį principą, kad pasaulio jūros priklauso visiems ir sudaro bendrą visų turtą. Šis principas žinomas Laisvosios jūros doktrinos (angl. *Freedom of the Seas Doctrine*)⁴⁴ pavadinimu ir ligi pat šių dienų nulemia šiuolaikinės jūrų teisės pagrindus.

Tarptautinės jūrų aplinkos apsaugos teisėje išskiriamos trys pagrindinės sritys, kurios daro didžiausią įtaką jūrų aplinkos išsaugojimui. Tai gyvųjų išteklių naudojimas ir žvejyba, jūrų aplinkos taršos prevencija ir kontrolė bei atsakomybės už jūrų aplinkai padarytą žalą taikymas. Būtina siekti, kad jūrų aplinka būtų saugoma kompleksiskai. 1982 m. priimta Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija apima visas aukščiau išvardintas sritis. Lietuva ratifikavo UNCLOS 2003 m. lapkričio 12 d.⁴⁵

Kaip teigia I. Isokaitė, „Jūros erdvių teisinį režimą ir įvairius jūrų ir vandenynų naudojimo aspektus reglamentuoja universali visuotinė 1982 m. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (UNCLOS), kuria tiesiogiai remiasi arba su ja vienaip ar kitaip susijusios beveik visos tarptautinės sutartys jūrų teisės klausimais. Prisijungimas prie šios konvencijos koregavo ir valstybių dalyvių nacionalinius teisės aktus.“⁴⁶

UNCLOS kartais yra vadinama „jūrų konstitucija“, nes jos taikymo sritis labai plati – faktiškai visi jūrų naudojimo atvejai aptariami konvencijoje. Daugybė nuostatų yra susijusios su jūrų aplinkos ir jūrų gyvūnijos apsauga. UNCLOS XII dalis „Jūros aplinkos apsauga ir

⁴⁴GROTIUS, H. *Freedom of the Seas*. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/grotius/Seas.pdf>

⁴⁵ UNITED NATIONS. Oceans and Law of Seas. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm

⁴⁶ ISOKAITĖ, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. *Teisė. Mokslo darbai*, 2009, 73. P. 75

išsaugojimas“ apima tiek bendruosius, tiek specialiuosius valstybių, šios Konvencijos Šalių, įsipareigojimus užkirsti kelią taršai, ją mažinti ir kontroliuoti. UNCLOS yra apibrėžta jūros aplinkos teršimo sąvoka – tai žmogaus veikla, kurios metu tiesiogiai ar netiesiogiai paskleidžiamos medžiagos ar energija jūros aplinkoje, įskaitant upės žiotis, ir kuri sukelia arba gali sukelti žalingas pasekmes, tokias kaip: žala gyviesiems ištekliams ir jūros gyvūnams, pavojus žmonių sveikatai, kliūtys veiklai jūroje, įskaitant žvejybą ir kitą teisėtą jūros panaudojimą, taip pat naudojamo jūros vandens kokybės ir poilsio sąlygų pablogėjimas (1 straipsnis).

Taip pat ypatingas UNCLOS indėlis yra tas, kad ji ne tik nustatė, kad teritorinės jūros plotis yra ne daugiau kaip 12 jūrmylių, bet ir išskyrė kitus jūros segmentus, kuriuose pakrančių valstybių interesai derinami su kitų valstybių poreikiais. Kiekvienoje iš šių zonų galioja skirtingos teisės ir pareigos, susijusios su jūrų apsauga. Už teritorinės jūros ribų iki 200 jūrmylių atstumu yra jūros segmentas, vadinamas išskirtine ekonomine zona (IEZ)⁴⁷. Pakrantės valstybės kontinentinis šelfas apima jūros dugną ir jo gelmes tų povandeninių rajonų, kurie tęsiasi už tos valstybės teritorinės jūros per visą jos sausumos teritorijos natūralų tęsinį iki žemyno povandeninio krašto išorinės ribos arba 200 jūrmylių nuo bazinių linijų, nuo kurių yra matuojamas teritorinės jūros plotis, jei žemyno povandeninio krašto išorinė riba nesiekia šio atstumo (UNCLOS 76 straipsnis).⁴⁸ 1999 m. Lietuva ir Latvija sudarė susitarimą dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje⁴⁹, tačiau Latvija jo neratifikavo. Kadangi kontinentinio šelfo delimitavimo klausimas liko neišspręstas, tarp kaimynių kyla nesutarimai dėl pasienyje esančio naftos telkinio E24.⁵⁰

Vidaus vandenys yra sudedamoji valstybės, turinčios jūros pakrantę, teritorijos dalis. 1958 m. Ženevos konvencijos dėl teritorinės jūros ir gretutinės zonos 5 straipsnyje nurodoma,

⁴⁷Išskirtinė ekonominė zona - gretutinė teritorija už pakrantės valstybės teritorinės jūros, kurioje galioja konkreti teisinė tvarka, pagal kurią pakrantės valstybės teisėms ir jurisdikcijai, taip pat kitų valstybių teisėms ir laisvėms taikomos atitinkamos Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos nuostatos. EUROPOS KOMISIJA. *INSPIRE*. INSPIRE registrai. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <http://inspire.ec.europa.eu/codelist/MaritimeZoneTypeValue/exclusiveEconomicZone/exclusiveEconomicZone.1.t.html>

⁴⁸ *Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija*. Valstybės žinios, 2003, Nr. 107-4786.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis „Dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje“. Valstybės žinios. 1999, Nr.100-2893

⁵⁰ LAPIENYTĖ, J. Nei Lietuva, nei Latvija neskuba iš Baltijos jūros pasiimti joms priklausančių 150 mlrd. Lt. *15 min.* 2014 birželio 12d. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/energetika/nei-lietuva-nei-latvija-neskuba-is-baltijos-juros-pasiimti-joms-priklausanciu-150-mlrd-lt-664-433009>

kad vandenys, esantys kranto pusėje nuo teritorinės jūros bazinės (išcirtinės) linijos, sudaro valstybės vidaus vandenį. Šią sąvoką įtvirtina ir 1982 m. konvencija UNCLOS. Vidaus vandenys – tai tokia jūros įlanka (atšaka) ar atsišakojimas, kuris yra teritorijos dalyje ir kurį galima pagrįstai atskirti iki kranto ir tas krantas yra ar bent gali būti valstybės dalimi. Tokia vidaus vandenų, kaip valstybės teritorijos dalies, samprata išlieka ir šiais laikais, todėl vidaus vandenys nėra detaliau reguliuojami UNCLOS. Pakrantės valstybė turi teritorinio suverenumo teisę vidaus vandenyse.⁵¹ Pagal Tarptautinės jūrų teisės doktriną paprastai prie valstybės vidaus vandenų yra priskiriami: 1) vandenys, esantys iki teritorinės jūros bazinės linijos; 2) jūrų uostų vandenys; 3) jūrų, esančių vienos valstybės teritorijoje, vandenys; 4) jūros užtakai ar limanai, taip pat įlankų vandenys.⁵²

Tačiau taip pat pastebima, kad šiuo metu UNCLOS neišsprendžia visų egzistuojančių problemų. Su apgailestavimu tenka pažymėti, kad vergų darbas naudojamas žvejybos laivynuose, užsiimančiuose nelegalia, nedeklaruojama ir nereglamentuojama žvejyba, nebaudžiamai vykdant veiklą visame pasaulyje,⁵³ ir UNCLOS nuostatos čia negelbsti.

Konstatuotina, kad tarptautinės konvencijos sukuria pagrindus, kuriuose ES, jos valstybės narės ir trečiosios šalys iš viso pasaulio dirba kartu. Jos sudaro teisinio reguliavimo pagrindą, saugant jūrų aplinką, nustatydamos valstybių jurisdikcijos ribas. Tačiau jose numatyta nepakankamai vykdymo ir kontrolės galių, todėl jų įsipareigojimus sunku įgyvendinti.

Toliau kalbant apie jūrų vandenų apsaugą, paminėtinos dvi sritys, kuriose tarptautinė bendruomenė veikia gana aktyviai: jūrų teršimas ir perteklinė žvejyba. Viena sritis yra tiesiogiai susijusi su aplinkosauga, kita – su ekonominiais valstybių interesais. Didžiausią problemų dalį sudaro tarša, kuri yra labai įvairios prigimties ir masto. Pats taršos apibrėžimas, lyginant atskirų konvencijų reglamentavimą iš esmės vienodas, kai kuriose jų toks apibrėžimas visai nepateikiamas. UNCLOS 1 straipsnyje 1 dalyje 4 punkte „jūros aplinkos teršimas“ apibūdinamas kaip „žmogaus veikla, kurios metu tiesiogiai ar netiesiogiai paskleidžiamos medžiagos ar energija jūros aplinkoje, įskaitant upės žiotis, ir kuri sukelia arba gali sukelti žalingas pasekmes, tokias kaip: žala gyviesiems ištekliams ir jūros gyvūnams, pavojus žmonių sveikatai, kliūtys veiklai jūroje, įskaitant žvejybą ir kitą teisėtą jūros

⁵¹ CHURCHILL R. R., LOVE H. V. *The Law of the Sea*. Manchester University Press, 1988. P. 51-58

⁵² KATUOKA, S. *Tarptautinė jūrų teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1997. P. 26

⁵³ HAINES, St. UNCLOS: fit for purpose? [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.] prieiga per internetą <https://www.maritimefoundation.uk/publications/maritime-2018/unclos-fit-for-purpose/>

panaudojimą, taip pat naudojamo jūros vandens kokybės ir poilsio sąlygų pablogėjimas“.⁵⁴ . Panašią taršos sąvoką taiko ir Konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos - „tarša“ reiškia žmogaus vykdomą tiesioginį ar netiesioginį išmetimą į jūrą, įskaitant upių žiotis, medžiagų ar energijos, galinčių sukelti pavojų žmogaus sveikatai, pakenkti gyviesiems ištekliams ir jūros ekosistemoms, sutrukdyti teisėtą jūros naudojimą, įskaitant žvejybą, pabloginti vartojamo jūros vandens kokybę, sąlygoti poilsio galimybių sumažėjimą. (2 straipsnis 1 dalis).⁵⁵

Aplinkosaugai skirta UNCLOS XII dalis pavadinta „Jūros aplinkos apsauga ir išsaugojimas“ (192 – 196 straipsniai), kuri sudaro tarsi „konstitucines“ nuostatas jūros aplinkos apsaugai. Taikomos priemonės pagal UNCLOS taip pat apima priemones, kurios yra būtinos siekiant apsaugoti ir išsaugoti retas ar pažeidžiamas ekosistemas, taip pat natūralią terpę nykstančioms ar pavojuje atsidūrusioms rūšims bei kitoms jūros gyvybės formoms, taip pat toms, kurioms gresia išnykimas (194 str. 5 d.).

Ypatingai daug dėmesio taršos mažinimui skirta UNCLOS XII dalies straipsniuose. Akcentuojama tai, jog valstybės turi pareigą išsaugoti jūros aplinką. Todėl valstybės pagal galimybes privalo imtis visų būtinų priemonių, kad būtų išvengta jūros aplinkos teršimo iš bet kokio šaltinio, jis būtų sumažintas ir kontroliuojamas, tuo tikslu naudodamos veiksmingiausias priemones, kuriomis valstybės disponuoja ir kurios atitinka jų galimybes. Valstybės turi siekti suderinti savo politiką aplinkos apsaugos klausimu su kitomis valstybėmis. Daugelį funkcijų valstybės turi užtikrinti pačios arba per kompetentingas tarptautines organizacijas. Būtent tai, jog nenurodoma kaip konkrečiai turi būti atlikta viena ar kita apsaugos priemonė bei kokia tarptautinė organizacija yra kompetentinga atitinkamoje srityje rodo, jog ši UNCLOS yra bendro pobūdžio teisinis dokumentas. Joje yra numatytos bendros gairės, tačiau specifinius klausimus išsamiau reglamentuoja regioninės tarptautinės sutartys.

Be UNCLOS daugybė tarptautinių sutarčių reglamentuoja įvairius jūrų taršos aspektus. Viena pirmųjų buvo 1914 m. Tarptautinė žmonių gyvybės apsaugos jūroje konvencija (SOLAS). Šalys narės iš esmės pakeitė SOLAS 1929, 1948, 1960, 1974 ir 1978 m.⁵⁶

⁵⁴ Op. cit. 48.

⁵⁵ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. Valstybės žinios, 1997, Nr. 21-499.

⁵⁶ INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION (IMO), International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą

Svarbi sutartis, reglamentuojanti jūrų naftos taršą, yra Tarptautinė jūrų taršos nafta prevencijos konvencija (OILPOL). Ši konvencija įsigaliojo 1961 m. gruodžio 8 d. ir buvo skirta taršai, atsirandančiai dėl įprastų tanklaivių operacijų ir iš laivų išleidžiamų naftos atliekų.⁵⁷ Konvencija uždraudė šių koncentruotų medžiagų išmetimą 50 mylių nuo žemės paviršiaus ir ragino šalis aprūpinti įrenginius, tvarkyti ir apdoroti laivų naftos atliekas.

Viena iš svarbiausių bendrųjų tarptautinių jūrų taršos sutarčių yra Konvencija dėl jūrų taršos prevencijos išmetant atliekas ir kitas medžiagas, geriau žinoma kaip Londono konvencija, kuri buvo priimta 1972 m. lapkričio mėn. Londone ir įsigaliojo 1975 m. rugpjūčio 30 d.⁵⁸ Jos tikslas yra užkirsti kelią jūros taršai, išmetant atliekas ir kitas medžiagas, galinčias sukelti pavojų žmonių sveikatai, pakenkti gyviesiems ištekliams ir jūros gyvybei, sugadinti privalumus ar kištis į teisėtą kitų jūros išteklių naudojimą. Panašus principas (7 principas) yra deklaruotas jau minėtoje Stokholmo konferencijoje.

Tarptautinė konvencija dėl teršimo iš laivų prevencijos konvencija (MARPOL), buvo priimta 1973 m. ir kartu su 1978 m. protokolu įsigaliojo 1983 m. spalio 2 d.⁵⁹, o jos tikslas yra užkirsti kelią taršai bei kuo labiau sumažinti taršą iš laivų. Šeši konvencijos priedai skirti beveik visoms įmanomoms laivų taršoms.

Tarptautinė konvencija dėl pasirengimo naftos taršai, reagavimo ir bendradarbiavimo buvo priimta 1990 m. lapkričio mėn., įsigaliojo 1995 m. gegužės 13 d. (OPRC)⁶⁰. Konvencija siekiama užkirsti kelią jūrų taršai nafta, naudojant atsargumo principą. Joje reikalaujama, kad šalys patvirtintų tinkamas reagavimo į naftos išsiliejimus priemones, teiktų savitarpio pagalbą

[http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\)-1974.aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS)-1974.aspx)

⁵⁷ International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil. 1954. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą

<https://sedac.ciesin.columbia.edu/entri/texts/pollution.of.sea.by.oil.1954.html>

⁵⁸ INTERNATIONAL MARITIME ORGANISATION, Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, 1972, [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <http://www.imo.org/en/OurWork/Environment/LCLP/Pages/default.aspx>

⁵⁹ International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL). 1973. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą

[http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-\(MARPOL\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx)

⁶⁰ International Convention on Oil Pollution Preparedness, Response and Co-operation (OPRC). 1990 [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą

[http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Oil-Pollution-Preparedness,-Response-and-Co-operation-\(OPRC\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Oil-Pollution-Preparedness,-Response-and-Co-operation-(OPRC).aspx)

ir bendradarbiautų reaguojant į naftos išsiliejimus, rengiant avarinius naftos taršos avarinius planus, kaupiant naftos taršos įrangą ir priimant ataskaitas dėl naftos išsiliejimo.

Taršos aspektu taip pat paminėtina visai neseniai priimta Visuotinė jūrų aplinkos apsaugos nuo sausumos veiklos programa (GPA) nėra tikroji konvencija, bet greičiau visuotinis politinis susitarimas imtis veiksmų siekiant apsaugoti jūrų vandenį nuo sausumos taršos⁶¹ priimtas 1995 m., dalyvaujant 108 šalims ir Europos Komisijai UNEP konferencijoje Vašingtone, JAV. GPA yra vienintelis pasaulinis tarpvyriausybinių mechanizmas, tiesiogiai skirtas sausumos, gėlo vandens, pakrančių ir jūrų ekosistemų ryšiui. Juo siekiama teikti konceptualias ir praktines rekomendacijas, kurias turi naudoti nacionalinės ir (arba) regioninės valdžios institucijos, projektuojant ir įgyvendinant tvarius veiksmus, siekiant užkirsti kelią, sumažinti, kontroliuoti ir (arba) panaikinti jūrų būklės blogėjimą dėl sausumos veiklos.⁶²

Perteklinės žvejybos atveju egzistuoja daugybė sutarčių, pavyzdžiui, Tarptautinė konvencija dėl Atlanto tunų apsaugos, siekiant reglamentuoti atskiras jūrų rūšis, kurioms kyla pavojus.⁶³ Tačiau, kaip teigiame moksle, šis dėmesys atskiroms rūšims pasirodė esąs neveiksmingas, nagrinėjant perteklinio gaudymo padarinius netikslinėms rūšims, buveinėms ir jūrų ekosistemoms.⁶⁴ Dėl to, atsižvelgiant į žuvų žvejybos poreikvojimo paplitimą ir jo šalutinį poveikį, ypač turėdami omenyje jūrų vandenų ir jų gyventojų kompleksiskumą, mokslininkai vis dažniau rekomenduoja saugomas jūrų teritorijas (angl. *Marine protected area*, MPA), jūrų rezervatus ir nacionalines MPA bei jūrų rezervatų sistemas, kaip geriausią priemonę išsaugoti ir atkurti jūrų biologinę įvairovę.⁶⁵ Apskritai MPA yra bet kokia jūros teritorija, atribota įstatymų ir saugoma nuo bent kelių naudojimo būdų. Labiausiai efektyvi MPA rūšis yra jūrų draustinis.⁶⁶

⁶¹ The Global Programme of Action for Protection of the Marine Environment from Land-based Activities (GPA). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/global-programme-action-protection-marine-environment-land>

⁶² Ibid.

⁶³ Taip pat paminėtinos 1986-06-09 Tarptautinė konvencija dėl Atlanto tunų apsaugos; 1982-12-13 Lašių išsaugojimo Šiaurės Atlante konvencija; 1981-09-04 Konvencija dėl Antarkties jūrų gyvųjų išteklių apsaugos; 1978-12-28 Konvencija dėl būsimo daugiašalio bendradarbiavimo žvejyboje Šiaurės Vakarų Atlante; 1992-03-17 Susitarimas dėl mažųjų banginių apsaugos Baltijos ir Šiaurės jūrose; 2001-04-20 Konvencija dėl žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir valdymo pietryčių Atlante.

⁶⁴ OGDEN, J. C. Maintaining Biodiversity in the Oceans, 43:3 *Environment*, 28, 29 (2001). P. 29-30

⁶⁵ CRAIG, R. K. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. *Journal of Land Use & Environmental Law*. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005), 364.

⁶⁶ CRAIG, R. K. Taking Steps Toward Marine Wilderness Protection? Fishing and Coral Reef Marine Reserves in Florida and Hawaii, 34:1 *Mc George Law Review*. 155, 167-68 (Winter 2003).

Viena iš pirmųjų su biologine įvairove susijusių sutarčių buvo 1972 m. lapkričio mėn. priimta Konvencija dėl pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos, geriau žinoma kaip Pasaulio paveldo konvencija.⁶⁷ Ir nors Pasaulio paveldo konvencija netaikoma konkrečiai jūrų teritorijoms, šalys, kurios yra jos narės, yra priskyrosios daugybę jūrų vietų kaip pasaulio paveldo vietas, įskaitant Didįjį barjerinį rifą Australijoje ir Galapagų salas Ekvadore.⁶⁸

Didelę reikšmę perteklinės žvejybos požiūriu turi ir UNCLOS. Kelios jos nuostatos sustiprina pakrančių valstybių galimybes sudaryti MPA, jūrų rezervatus, MPA ir jūrų rezervatų sistemas. Pirmiausia, UNCLOS nustato pakrančių valstybių jurisdikciją įvairiose jūros vietose. Taip pat reikšmės turi IEZ nustatymas, kurioje įgyvendinama jurisdikcija, įskaitant ir jūrų aplinkos apsaugą. Keletas kitų UNCLOS nuostatų įpareigoja valstybes saugoti jūrų biologinę įvairovę, nors mokslo teigimu, šios pareigos dažnai kertasi su šalių teisėmis eksploatuoti jūrų išteklius ir neskatina jų optimalaus naudojimo.⁶⁹

1992 m. buvo priimta Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija, kuri įsigaliojo 1993 m. gruodžio 29 d.⁷⁰, Pagrindinis jos principas yra tas, kad „valstybės turi<...> suverenią teisę eksploatuoti savo išteklius pagal savo aplinkos politiką ir atsakomybę užtikrinant, kad jų jurisdikcijai priklausanti ar kontroliuojama veikla nepadarytų žalos kitų valstybių ar teritorijų, esančių už nacionalinės jurisdikcijos ribų, aplinkai.“ (3 str.)⁷¹. 1995 m. rugpjūčio 4 d. UNCLOS šalys dalyvės priėmė Susitarimą dėl tranzitinių ir toli migruojančių žuvų atsargų (įsigaliojo 2001 m. gruodžio 11 d.), kad būtų išsamiau išnagrinėti jurisdikciją peržengusių ar keliaujančių per atvirą jūrą žuvų išteklių valdymo ribų klausimai.⁷²

IŠVADOS

Jūrų vandenys skirstomi į vandenynus ir jūras, šios – į atviras bei uždaras jūras. Iš esmės jūros tipas nulemia ir jos vandenų apsaugos teisinį reguliavimą ir jo tikslus. Atitinkamos jūros vandenų apsauga per specifines priemones, kurių reikalinga imtis, siekia išsaugoti konkrečią

⁶⁷ UNESCO. Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-562-4.pdf>

⁶⁸ UNESCO. World Heritage List. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://whc.unesco.org/en/list/>

⁶⁹ Op. cit. 65, p. 364.

⁷⁰ The Convention on Biological Diversity. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://www.cbd.int/>

⁷¹ Ibid.

⁷² Agreement on Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, 1995. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm

jūrą. Uždaros jūros teršiamos labiau nei atviros pakrančių jūros. Jų galimybės išsivalyti yra ribojamos daugelio specifinių aspektų, tarp kurių – uždarumas ir kaip taisyklė – intensyvi ūkinė veikla jūroje ir jos priekrantėje. Tačiau atvirose jūrose vandenių apsaugos iššūkiai yra susiję su ekosistemų apsauga, ūkinės veiklos (žuvininkystės) ribojimu, klimato atšilimu ir kitais panašiais aspektais. Jūrų vandenių sampratą teisine prasme nustato UNCLOS, kuri yra prilyginama vandenių konstitucijai. Jūros vandenys, kaip ekosistemos dalis, turi visų pirma ekonominę vertę. Ją galima įvertinti kaip ekonominį vieneta, o tai yra pirma sąlyga ir teisei apsaugai. Konkreti ekonominė vertybė yra ginama teisės nuo įvairių pažeidimų. Galime teigti, kad ekonominė jūrų vandenių vertė sudaro teisinės jūrų vandenių apsaugos pagrindą.

Tarptautinės konvencijos sudaro teisinio reguliavimo pagrindą, saugant jūrų aplinką, nustatydamos valstybių jurisdikcijos ribas. Tačiau jose numatyta nepakankamai vykdymo ir kontrolės galių, todėl jų įsipareigojimus sunku įgyvendinti. Pasauliniu lygmeniu taip pat egzistuoja mažai suderintų daugybės strategijų, konvencijų ir susitarimų, tačiau ne visada yra lengva šiuos įsipareigojimus pilnai įgyvendinti.

LITERATŪRA

1. 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. Valstybės žinios, 1997, Nr. 21-499
2. AFRICAN UNION. 2050 Africa's Integrated Maritime Strategy. (2050 AIM STRATEGY). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 3 d.] prieiga per internetą https://cggrps.com/wp-content/uploads/2050-AIM-Strategy_EN.pdf
3. Agreement on Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, 1995. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm.
4. CAMBRIDGE DICTIONARY. *sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.] prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sea>.
5. CHURCHILL R. R., LOVE H. V. *The Law of the Sea*. Manchester University Press, 1988.
6. CICIN-SAIN, B., EHLER, Ch. N., KUSKA, G. F. United States of America Ocean Policy. *The Ocean Policy Summit*. 2005 Lisbon, Portugal. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/237537528_UNITED_STATES_OF_AMERICA_OCEAN_POLICY
7. CRAIG, R. K. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. *Journal of Land Use & Environmental Law*. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005), 364.
8. CRAIG, R. K. Taking Steps Toward Marine Wilderness Protection? Fishing and Coral Reef Marine Reserves in Florida and Hawaii, 34:1 *Mc George Law Review*. 155, 167-68 (Winter 2003).
9. EUROPEAN COMMISSION. *Aquaculture*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/aquaculture/index_lt.htm
10. EUROPEAN COMMISSION. *Biotechnology*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/biotechnology>

11. EUROPEAN COMMISSION. *Coastal tourism*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/coastal_tourism
12. EUROPEAN COMMISSION. *EU Marine Strategy. The story behind the strategy*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2006.
13. EUROPEAN COMMISSION. *Integrated maritime surveillance* [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/integrated_maritime_surveillance
14. EUROPEAN COMMISSION. *Marine knowledge 2020*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/marine_knowledge_2020
15. EUROPEAN COMMISSION. *Maritime spacial planning*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime_spatial_planning
16. EUROPEAN COMMISSION. *Ocean energy*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/ocean_energy
17. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Adriatic Ionian Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/adriatic_ionian
18. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Arctic Ocean*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/arctic_ocean
19. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Atlantic Ocean*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/atlantic_ocean
20. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Baltic Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/baltic_sea
21. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Black Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/black_sea
22. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: Mediterranean Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/mediterranean_sea
23. EUROPEAN COMMISSION. *Sea basin strategy: North Sea*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/north_sea
24. EUROPEAN COMMISSION. *Seabed mining*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/seabed_mining
25. EUROPOS KOMISIJA. *INSPIRE*. INSPIRE registrai. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <http://inspire.ec.europa.eu/codelist/MaritimeZoneTypeValue/exclusiveEconomicZone/exclusiveEconomicZone.lt.html>
26. EUROPOS KOMISIJA. Komunikatas *Mėlynasis augimas. Tvaraus jūrų ir jūrininkystės sektoriaus augimo galimybės* [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 2 d.] prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52012DC0494:EN:NOT>
27. EUROPOS PARLAMENTAS IR TARYBA. 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 125, p. 27).
28. FARMER, A. *Ocean protection: why citizens' values matter*. Institute for European Environmental Policy. Brussels. 2018.

29. GELPKE N., VISBECK, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. *World ocean review. Living with the oceans*. 2015, 4.
30. GRYBAUSKIENĖ, V. *Baltijos jūra. Pakrančių apsauga*. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008.
31. GROTIUS, H. *Freedom of the Seas*. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/grotius/Seas.pdf>
32. HAINES, St. UNCLOS: fit for purpose? [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.] prieiga per internetą <https://www.maritimefoundation.uk/publications/maritime-2018/unclos-fit-for-purpose/>
33. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL). 1973. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-\(MARPOL\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx)
34. International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil. 1954. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://sedac.ciesin.columbia.edu/entri/texts/pollution.of.sea.by.oil.1954.html>
35. International Convention on Oil Pollution Preparedness, Response and Co-operation (OPRC). 1990 [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Oil-Pollution-Preparedness,-Response-and-Co-operation-\(OPRC\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Oil-Pollution-Preparedness,-Response-and-Co-operation-(OPRC).aspx)
36. INTERNATIONAL MARITIME ORGANISATION, Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, 1972, [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <http://www.imo.org/en/OurWork/Environment/LCLP/Pages/default.aspx>
37. INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION (IMO), International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\)-1974.aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS)-1974.aspx)
38. ISOKAITĖ, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. *Teisė. Mokslo darbai*, 2009, 73.
39. *Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija*. Valstybės žinios, 2003, Nr. 107-4786.
40. *Jūrų aplinkos strategija*. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. balandžio 28 d.] prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l28164>
41. KATUOKA, S. *Tarptautinė jūrų teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1997.
42. LAPIENYTĖ, J. Nei Lietuva, nei Latvija neskuba iš Baltijos jūros pasiimti joms priklausančių 150 mlrd. Lt. *15 min.* 2014 birželio 12d. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/energetika/nei-lietuva-nei-latvija-neskuba-is-baltijos-juros-pasiimti-joms-priklausanciu-150-mlrd-lt-664-433009>
43. Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis „Dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje“. Valstybės žinios. 1999, Nr.100-2893.
44. OGDEN, J. C. Maintaining Biodiversity in the Oceans, 43:3 *Environment*, 28, 29 (2001).
45. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *The Ocean Economy in 2030*, OECD Publishing, Paris, 2016. <https://geoblueplanet.org/wp-content/uploads/2016/05/OECD-ocean-economy.pdf>
46. SCHIFFMAN, H. S. *International Law and Institutions. International Law and the Protection of the Marine Environment*. Encyclopedia of Life Support Systems. UNESCO, 2009.
47. STEWART, R. H. *Introduction to Physical Oceanography*. Department of Oceanography, Texas A & M University. 1997–2000.

48. The Convention on Biological Diversity. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://www.cbd.int/>
49. The Global Programme of Action for Protection of the Marine Environment from Land-based Activities (GPA). [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/global-programme-action-protection-marine-environment-land>
50. UNESCO. Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-562-4.pdf>
51. UNESCO. World Heritage List. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą <https://whc.unesco.org/en/list/>
52. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity*. 2018. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. sausio 2 d.] prieiga per internetą https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf
53. UNITED NATIONS. Oceans and Law of Seas. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm
54. VON DER LEYEN, Ursula. Europos Komisijos Pirmininkė. *Igaliojimų raštas Virginijui Sinkevičiui, Komisijos nariui, atsakingam už aplinką, vandenynus ir žuvininkystę*. Briuselis, 2019 m. gruodžio 1 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.] prieiga per internetą https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_mission_letters/mission-letter-virginijus-sinkevicius_en.pdf
55. ZODYNAS.LT *Kas yra jūra?* Terminų žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.] prieiga per internetą: <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/J/jura>.
56. ZODYNAS.LT *Kas yra vandenynas?* Terminų žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.] prieiga per internetą: <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/vandenynas>

MARITIME WATER PROTECTION: THE CONCEPT OF MARITIME WATERS AND INTERNATIONAL REGULATION

Prof. dr Violeta Vasiliauskienė
Mykolas Romeris University

Justė Kriščiūnaitė

Vilnius city first police unit of Vilnius Country Police headquarters

Summary

With the development of modern marine legislation and growing concerns about the state of marine waters, a number of legal regimes have emerged that address the marine environment, including pollution, biodiversity loss, the protection of endangered species and marine mammals. The article analyzes the definition of marine waters in hydrography and legal documents, further examines the economic aspect of marine waters, reveals the concept of sustainable use of marine waters. The second part of the article reveals the content and limits of international legal regulation. The concept of marine waters is legally defined by UNCLOS, which is equivalent to a constitution for waters. International conventions provide a legal framework for the protection of the marine environment by defining the limits of national jurisdiction

Keywords: Definition of seas; protection of marine waters; international environmental law.